

ישראל באירופה: קרוב יותר למזרח היבשת מאשר למערב

קארין בר, ד"ר ענת אורן ופרופ' נח לוין-אפשטיין

הקדמה

בימים אלה הסתיים השלב הראשון של הסקר החברתי האירופי (European Social Survey). הסקר החברתי האירופי (ESS) הינו פרויקט תשתית במדעי החברה עבור מחקר והוראה. מטרתו ליצור בסיס נתונים על עמדות, ערכים, התנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן. המטרה היא לחזור על הסקר מידי שנתיים ולנצלו ככלי למעקב אחר שינויים חברתיים. הסיבוב הראשון של הסקר התבצע בשנת 2003 ב-22 מדינות, והוא פרי יוזמה של קבוצת מחקר באירופה במימון ועידוד הקרן האירופית למדע והאיחוד האירופי. החלק הישראלי הינו ביוזמה ומימון של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

הסקר החברתי האירופי שם לו למטרה להוות מודל של סקר השוואתי בינלאומי באיכות גבוהה ביותר. איכות נתוני הסקר (העומדים לרשות חוקרי מדעי החברה) הינה תוצר של סטנדרטים מתודולוגיים אחידים המציבים את רף האיכות ברמה של הסקרים הטובים ביותר בארה"ב ואירופה. בסיס הנתונים, בשילוב עם תכניות קיימות של קרנות מחקר שונות (כגון: תכניות של האיחוד האירופי או GIF) יקלו על שיתוף פעולה מחקרי בין חוקרים ישראלים ואירופים בתחומים שונים של מדעי החברה. השאלון כולל למעלה מ-200 שאלות. הוא מקיף נושאים רבים העשויים לעניין חוקרים בתחומי מחקר שונים כגון מדע המדינה, מדיניות ציבורית, סוציולוגיה, פסיכולוגיה חברתית, תקשורת, חינוך, עבודה סוציאלית ולימודי עבודה. הסקר כולל שאלות בנושאים כמו עניין בפוליטיקה, נטיות חברתיות-פוליטיות, הון חברתי ואמון במוסדות, אפליה, תחושת רווחה סובייקטיבית, ערכים אנושיים בסיסיים, עמדות כלפי הדרה חברתית, דת, זהות (אתנית ואזרחית), אתנוצנטריות, חשיפה לאמצעי תקשורת שונים ושימוש בהם. כמו כן, כולל השאלון מידע דמוגרפי-חברתי מפורט (כולל השכלה ותעסוקה) על הנחקר, בן/בת הזוג וההורים¹.

ישראל הוזמנה להשתתף בסקר כמשקיפה בקרן האירופית למדע. עבודת השדה בישראל וההכנות הכרוכות בכך נעשו על-ידי מכון ב.י. כהן באוניברסיטת תל-אביב, בהנחיית ועדת היגוי שכללה נציגים מאוניברסיטאות ומדיסציפלינות שונות. לצורך המחקר נידגמו 3,600 משקי-בית מכלל משקי הבית בישראל ובכל משק בית נידגם ורואיין אדם אחד מעל גיל 15. המדגם הסופי כולל 2499 מרואיינים. מספר זה מייצג מיצוי של 71% מהמדגם המקורי². איסוף הנתונים התבצע באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים שנערכו בשלוש שפות: עברית, ערבית ורוסית. בכדי לאפשר ניתוח נפרד של תושבי ישראל הערבים נערכה דגימת יתר בקרב אוכלוסייה זו ומספרם במדגם הינו 506 (פירוט המדינות, גודל המדגם ושעורי ההיענות בהן, ראה נספח מתודולוגי)³. דו"ח זה מציג לראשונה ממצאים השוואתיים מהסקר החברתי האירופי עבור 15 מדינות שנתונייהם כבר הופקו בקובץ משולב. מטרת הדו"ח להביא את הסקר לידיעת חוקרים ומקבלי החלטות בישראל ואין הכוונה להציג במסגרת מצומצמת זו דו"ח מקיף על כל תחומי העניין הכלולים בסקר. בחרנו להציג ממצאים במספר תחומים בעלי עניין ציבורי מתוך כוונה לבחון את עמדותיהם של ישראלים בהשוואה לאוכלוסיות במדינות שונות באירופה. הנושאים בהם נתמקד הם: הון חברתי ומעורבות חברתית ופוליטית; אמון במוסדות ושביעות רצון ממערכות הבריאות והחינוך; חשיבות העבודה והמשפחה; ושביעות רצון מהחיים באופן כללי.

1. את שאלון המחקר ניתן להוריד מאתר האינטרנט של מכון ב.י. כהן: spirit.tau.ac.il/socant/bicohen
2. חלק מן הכתובות נמצאו כלא מתאימות כמו למשל: עסקים או דוברי שפה שלא נכללה בסקר.
3. את קובץ הנתונים ניתן להוריד מאתר ה-ESS: www.europeansocialsurvey.com

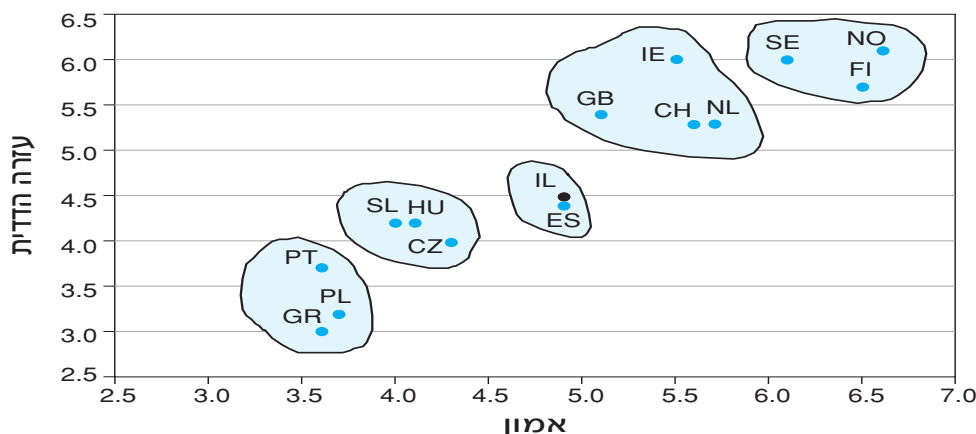

ערכי הסולם היו 0 עד 10) כאשר ציון 10 מבטא עמדה חיובית ביותר (ניתן לתת אמון באחרים / אחרים משתדלים לעזור). עבור כל מדינה חושב הציון הממוצע בכל אחת מהשאלות ותרשים 1 מציג את מיקום 15 המדינות על-פי הציונים הממוצעים שלהם.

כפי שניתן לראות בתרשים 1, הציונים הממוצעים הינם בטווח של 3 עד 7. יש מדינות בהן שורר אמון רב ונכונות רבה לעזור ובמדינות אחרות הציונים מצביעים על חשדנות ותחושה שכל אדם לעצמו. כמו כן, עולה מהתרשים שישנה התאמה גבוהה למדי בין שאלת האמון לשאלת הנכונות לעזור. זאת ניתן ללמוד מן העובדה שאת סדר המדינות ניתן לתאר בצורה טובה למדי באמצעות קו (דמיוני) ישר העולה משמאל לימין. עיון יותר מפורט בנתוני התרשים מאפשר לזהות 5 קבוצות של מדינות על-פי תפיסות האמון וההדדיות. שלוש המדינות בעלות הציונים הגבוהים ביותר הן מדינות סקנדינביה – שבדיה, נורבגיה ופינלנד. אחריהן מדינות מערב אירופה – אנגליה, אירלנד, הולנד ושווייץ. ישראל נמצאת בקבוצה השלישית יחד עם ספרד. הציונים של שתי מדינות אלה קרובים מאד וממקמים אותן באמצע ההתפלגות. הקבוצה הרביעית כוללת את מדינות מזרח אירופה – צ'כיה, הונגריה וסלובניה והקבוצה החמישית עם הציונים הנמוכים ביותר כוללת את יוון, פורטוגל ופולין. קשה לספק הסבר יחיד לרצף המתקבל. המדינות בעלות הציונים הנמוכים ביותר – חברות של אמון נמוך – מאופיינות ביחסים חברתיים הממוקדים בעיקר במסגרת המשפחה והקהילה הקרובה. בהתייחס לרצף בכלל, נראה שמשתלבים כאן היבטים שונים הקשורים להומוגניות של האוכלוסיות, מידת המסורתיות התרבותית, ארגון פוליטי ועוד.

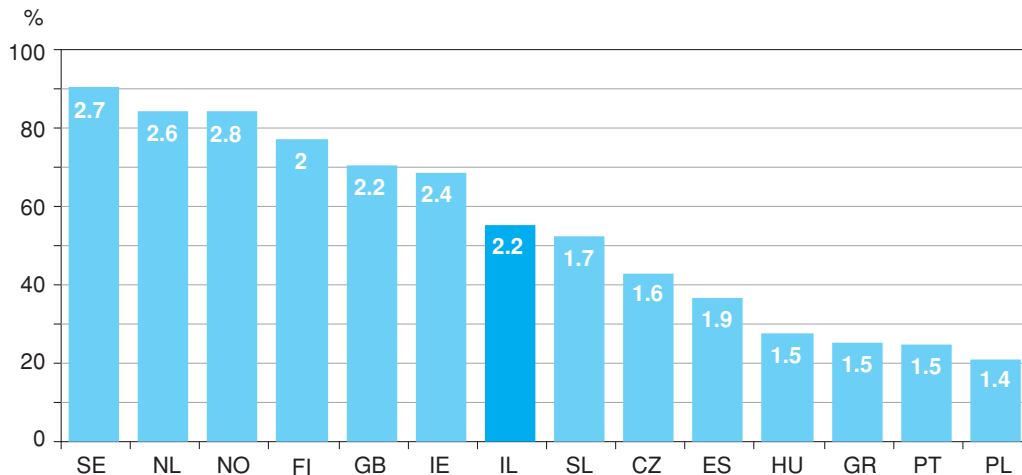
בשנים האחרונות גובר העניין האקדמי והציבורי במושג "הון חברתי", במקורות שלו ובהשלכות שלו על מגוון רחב של תופעות, מהתמודדות עם עבריינות ופשיעה דרך מעורבות פוליטית ועד צמיחה כלכלית. הון חברתי מעוגן בקשרים חברתיים יציבים ושני מרכיבים מרכזיים שלו הינם אמון ויחסי הדדיות. יחסי אמון מבוססים על מערכת נורמטיבית משותפת ומשקפים תפיסה בקרב בני הקבוצה כי אחרים יפעילו שיקולים של הגינות וצדק ביחסים עימם. יחסים הדדיים הינם יחסים של חליפין, בהם אופייה של התמורה, על פעולה של נתינה או עזרה, והעיתוי שלה אינם מוגדרים. יתר על כן, יחסים אלה מאופיינים לעיתים קרובות על-ידי 'הדדיות מוכללת' לפיה, כאשר הפרט עוזר לאחר יש לו ביטחון שמישהו מבני החברה יעשה משהו עבורו בעתיד. אמון והדדיות חיוניים לתפקודה של כל מערכת חברתית החל בקבוצות קטנות, משפחות וקהילות מקומיות ועד חברות גדולות ומורכבות כמו מדינות. לעיתים, יחסי אמון והדדיות המעוגנים במשפחה או בקהילה קטנה כרוכים בסגירות וחשדנות כלפי אלה שמחוץ לקהילה המצומצמת. במקרים אחרים יחסי האמון וההדדיות מוכללים על כלל בני החברה ומתבטאים במה שניתן לכנות חברות של אמון גבוה (high trust society). את מידת האמון וההדדיות ניתן לזהות במאפיינים שונים של חברות כגון, הסדרים מוסדיים שונים, התנהגויות של בני החברה לאורך זמן ותפיסות של אנשים ביחס לאחרים. במסגרת הסקר הנוכחי נשאלו המשתתפים בכל המדינות האם לדעתם ניתן לתת אמון ברוב האנשים או שיש תמיד מקום לחשדנות? וכן, האם לדעתם משתדלים אנשים לעזור לאחרים או דואגים רק לעצמם? המרואיינים התבקשו לציין את עמדתם על סולם של 11 דרגות

תרשים 1: אמון ועזרה הדדית*

* שמות המדינות והסמלים מופיעים בנספח המתודולוגי

תרשים 2: מעורבות חברתית

כמחצית המשיבים בישראל אמרו שהם חברים מתוך בחירה בארגון אחד לפחות. זאת בהשוואה, מצד אחד, לשבדיה, הולנד ונורבגיה שבהן למעלה מ-80 אחוז מהמשיבים השתתפו במסגרות כאלה, ומצד שני, להונגריה, יוון, פורטוגל ופולין בהן השתתפות מסוג זה אפיינה פחות מ-30 אחוז מהאוכלוסייה הבוגרת. נציין כי בישראל, המרואיינים החברים מתוך בחירה בארגון אחד לפחות, נוטים יותר להשתתף בארגונים חברתיים מאשר בארגונים הומניטריים או ארגונים להגנת הסביבה.

ממצא נוסף העולה מתרשים 2 מלמד כי במדינות עם שיעור השתתפות גבוה האינטנסיביות של ההשתתפות גם כן גבוהה. מספר הארגונים הממוצע אליהם משתייכים אנשים נע בין 2.8 בנורווגיה ל-1.3 בפולין. בישראל הממוצע הוא 2.2, דומה למה שנמצא באנגליה ומעמיד את ישראל קרוב לשליש העליון של ההתפלגות.

מעורבות פוליטית

אחת הסיבות החשובות להתעניינות הגוברת בהון חברתי והיקפו הינה המחשבה שהון חברתי חיוני לקיום חברה דמוקרטית ולמעורבות התושבים בפעילות פוליטית. על רקע עניין זה הוצגו למשתתפים בסקר פעילויות שונות בשדה הפוליטי (מעבר להצבעה בבחירות) והם נשאלו אילו מאותן פעולות הם עשו במהלך השנה שקדמה לסקר. השאלה שהופנתה למרואיינים הייתה: "יש דרכים שונות באמצעותן ניתן לנסות לשפר דברים בישראל או למנוע החמרה במצב. האם במהלך 12 החודשים האחרונים עשית משהו מהדברים הבאים?" הפעולות כללו השתתפות במפלגה פוליטית, ארגון או קבוצת פעולה כלשהי, חתימה על עצומה, השתתפות

מנקודת המבט של ישראל נראה שאפיוניה התרבותיים-חברתיים ממקמים אותה בדיוק בתפר בין מערב וצפון אירופה לבין מזרחה ודרומה. בהעדר נתונים דומים לאורך זמן אין אפשרות לדעת אם ובאיזה כיוון נעה החברה הישראלית. עם זאת, נראה שלתחושת הייחודיות ששררה בישראל באשר לרמה הגבוהה של יחסי ההדדיות והאמון שאפיינו את החברה אין על מה להתבסס, לפחות בהווה.

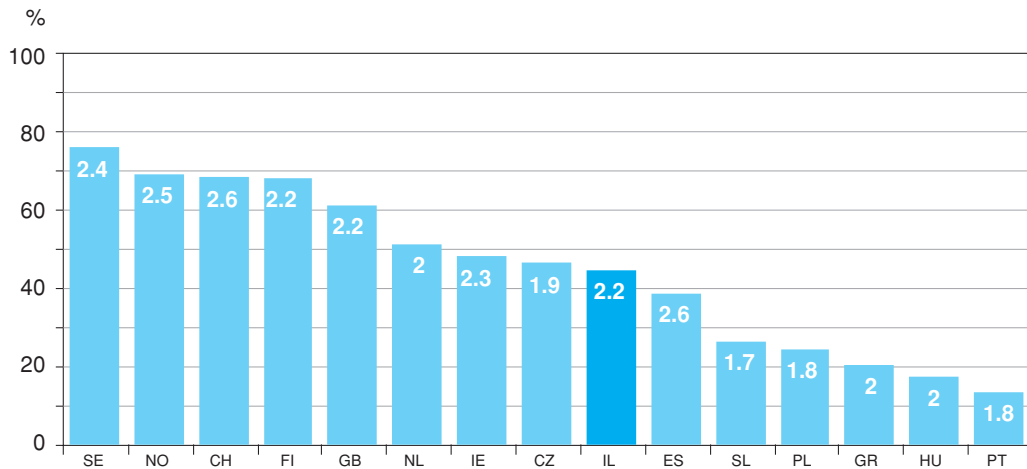
מעורבות חברתית

אחד הביטויים הבולטים של הון חברתי הינו מעורבות חברתית גבוהה והשתתפות במסגרות של פעילות במגוון של מסגרות חברתיות. בפני משתתפי הסקר הוצגה רשימה של 12 קטגוריות שונות של ארגונים שהפעילות בהם וולונטרית והם התבקשו לציין עבור כל קטגוריה אם הם היו חברים בארגון כלשהו במהלך השנה הקודמת (הרשימה כללה ארגונים לפעילות חברתית ותרבותית, ארגונים דתיים, ארגונים פרופסיונליים ואיגודים מקצועיים, ארגוני סיוע, הגנה על הסביבה, ארגונים פוליטיים).

בתרשים 2 מופיעים שני נתונים עבור כל אחת מ-14 מדינות⁴. נתון אחד הינו שיעור המשיבים שענו באופן חיובי על אחת הקטגוריות לפחות (כלומר היו חברים בארגון כלשהו). נתון זה בא לידי ביטוי בגובה העמודות. בנוסף, בכל עמודה מצוין המספר הממוצע של ארגונים בהם חברים אלה שהשיבו בחיוב. בדומה לנתונים הקודמים, הציונים הנוגעים להיקף ההשתתפות החברתית מציבים את ישראל בדיוק בתפר שבין מדינות צפון ומערב אירופה לבין מזרח אירופה ודרומה.

4. שוויץ אינה כלולה בחלק זה של הניתוח עקב העדר נתונים מתאימים.

תרשים 3: מעורבות פוליטית

האיזון על ידי חלוקת הסמכות והאחריות בין המוסדות השונים, כך שהגבולות ביניהם ברורים וכל אחד מהם מצווה לשמור הן על האוטונומיה שלו והן על זו של המוסדות האחרים. לעיתים, החוקים שבאו לקבוע גבולות בין-מוסדיים, הופכים לזירת מחלוקת בעצמם. על מנת שהמוסדות הציבוריים יוכלו לפעול, גם בתנאי תחרות ומתח ביניהם, כל מוסד ציבורי לחוד וכולם ביחד, זקוקים לגיטימציה דעת הקהל. סביר להניח כי מידת האמון של הציבור במוסדות השונים משתנה בין מדינות עם זאת, בתוך המדינה, חשוב מאוד שמידת האמון הציבורי במוסדות תהיה מאוזנת, מבלי שתהיה מידת אמון גבוהה במוסד אחד ובאחר מידת אמון נמוכה באופן משמעותי.

במסגרת הסקר הנוכחי, המשתתפים נתבקשו לציין באיזו מידה הם רוחשים אמון למוסדות שונים. בחינת האמון התבצעה באמצעות סולם הנע בין 0 ל-10 כאשר 0 פירושו שהנחקר 'כלל לא רוחש אמון למוסד' ו-10 פירושו שהנחקר 'רוחש אמון מלא'. עבור כל אחת מהמדינות שהשתתפו בסקר חושב הציון הממוצע של רמת האמון במוסדות השונים. בתרשים 4 מוצגת התפלגות הציונים הממוצעים של האמון במערכת המשפטית ובפרלמנט (כנסת בישראל).

כפי שעולה מתרשים 4, בפינלנד ובישראל מידת האמון במערכת המשפטית הינה הגבוהה ביותר (6.6 בישראל ו-6.8 בפינלנד). רמה גבוהה של אמון במערכת המשפטית נמצאה גם ביוון, בשוויץ ובשאר מדינות סקנדינביה (נורבגיה ושבדיה). במדינות מזרח אירופה (פולין, צ'כיה וסלובניה) ומדינות אגן הים התיכון (ספרד ופורטוגל) ממוצע רמת האמון במערכת המשפטית נמוך יחסית, כאשר בפולין רמת האמון הינה הנמוכה ביותר (3.7).

בהפגנות, תרומה, החרמת מוצרים, וכדומה. נתייחס כאן ל-9 פעולות שהוצגו למרואיינים.

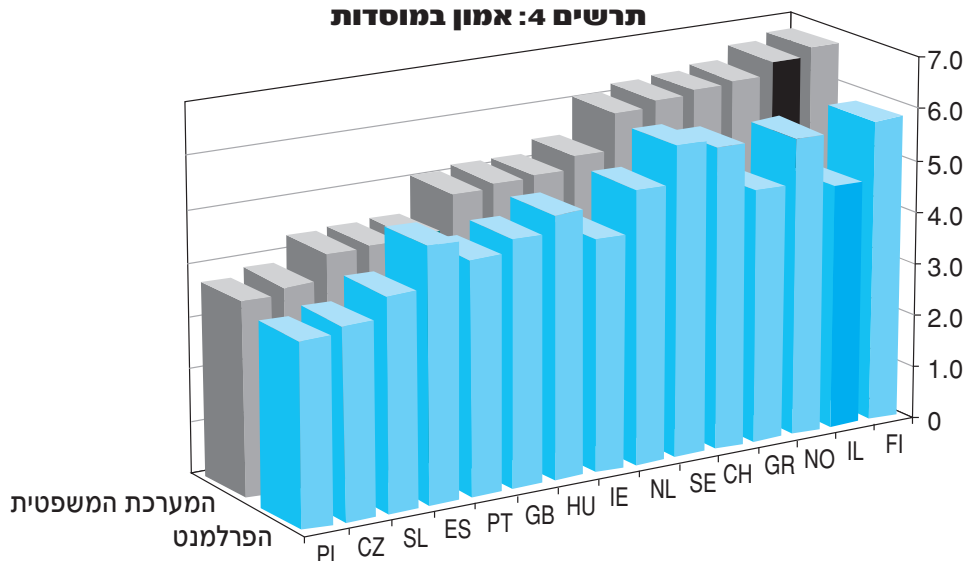
הנתונים בתרשים 3 מציגים את שיעור המעורבות הפוליטית בשני היבטים. גובה העמודות מייצג את שיעור המשיבים שנטלו חלק בפעולה אחת לפחות. המספרים המוצגים בעמודות מציינים את מספר הפעולות הממוצע של מרואיינים שהשתתפו בפעולה אחת לפחות. כפי שניתן לראות שיעור המעורבות נע מ-75% בשבדיה לפחות מ-20% בהונגריה ופורטוגל. בישראל, קצת מעל 40% מהמרואיינים ציינו שביצעו פעולה אחת לפחות בניסיון לשנות דברים בתחום הפוליטי. אלה שפעילים, נטלו חלק ב-2.2 פעולות מסוגים שונים. גם כאן התמונה חוזרת על עצמה. במקרה זה צ'כיה מקדימה את ישראל בשיעור ההשתתפות אף שמספר הפעולות הממוצע לכל אדם מעט נמוך יותר. בכל מקרה נראה בברור ששיעורי מעורבות פוליטית במובן הרחב שלה נמוכה בישראל מזו שבמערב וצפון אירופה וגבוהה משמעותית מרמת המעורבות המאפיינת את מזרח אירופה ומדינות דרום אירופה כמו יוון ופורטוגל.

אמון במוסדות

יש הטוענים כי הדמוקרטיה, יותר מכל משטר אחר, זקוקה לגיטימציה ותמיכה של הציבור הרחב כדי לשרוד ולהשתכלל (פרס ויער, 1998⁵). אחד המדדים לבחינת התמיכה בדמוקרטיה, כשיטת ממשל, הינה האמון במוסדות המדינה המפקחים והמאזנים זה את זה. הדמוקרטיה הפוליטית אמונה על שמירת

5. פרס י. ויער א., 1998. בין הסכמה למחלוקת: דמוקרטיה ושלוש בתודעה הישראלית. המכון הישראלי לדמוקרטיה, דפוס העיר העתיקה, ירושלים.

תרשים 4: אמון במוסדות

הוא הנמוך ביותר, נע בין 2.7 לבין 4.9, בהשוואה למידת האמון במערכת המשפטית (3.7-6.8) ובפרלמנט (3.5-5.9). בישראל הציון הממוצע של אמון בפוליטיקאים היה 3.3, ציון המעמיד את ישראל במקום ה-11 מתוך 15 המדינות.

הממצאים ביחס לרמת האמון מתייחסים למוסדות הפנים מדינתיים. כמו כן נבדקה מידת האמון של הציבור בגופים על-מדינתיים כדוגמת האו"ם. כפי שעולה מלוח 1, הציונים הממוצעים הינם בטווח של 4 עד 7. רמת האמון הנמוכה ביותר באו"ם הינה בקרב הציבור הישראלי (4.0) ואילו רמת האמון הגבוהה ביותר במוסד האו"ם נמצאה במדינות סקנדינביה – נורבגיה (6.8), שבדיה (6.6) ופינלנד (6.5).

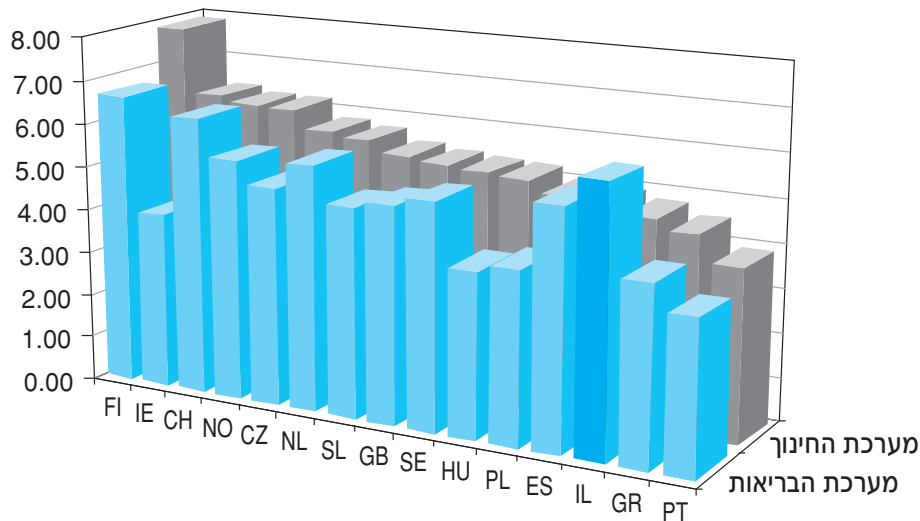
בהשוואה לרמת האמון במערכת המשפטית, רמת האמון בפרלמנטים של המדינות השונות, למעט ספרד, נמוכה יותר. רמת האמון של הישראלים בכנסת נמוכה בהשוואה לאמון בפרלמנט במדינות הסקנדינביות, גבוהה מרמת האמון במדינות מזרח אירופה ודומה לזו הקיימת בבריטניה וספרד. יחד עם זאת, בישראל נמצא הפער הגבוה ביותר בין רמת האמון במערכת המשפטית לבין רמת האמון בפרלמנט (הפער במדינות השונות נע בין 0 לבין 1.4, בעוד שהפער בישראל עומד על 1.9). ממצא זה בולט בהשוואה למדינות האחרות בהן רמת האמון בפרלמנט ובמערכת המשפטית דומה (לדוגמא: במדינות הסקנדינביות ממוצע רמת האמון גבוה ביחס לשני המוסדות ובמדינות מזרח אירופה ממוצע רמת האמון נמוך ביחס לשני המוסדות). יש הסבורים כי הפער ברמת האמון בישראל בין המערכת המשפטית לכנסת נובע מהיותה של החברה הישראלית 'חברה בעומס יתר' המתמודדת עם שאלות קיומיות של שלום ובטחון (פרס ויער, 1998). במערכת הפוליטית ישנו קושי רב בהכרעה לגבי הדגש על שלום או הדגש על ביטחון, בעוד שהמערכת המשפטית משמשת כמוסד המגשר בין שני הדגשים, ועל כן זוכה לאמון רב יותר מצידו של הציבור.

בנוסף לבחינת האמון במוסדות, המשתתפים נתבקשו לציין את מידת האמון שלהם בפוליטיקאים. הממצאים מלמדים כי רמת האמון בפוליטיקאים נמוכה באופן משמעותי בהשוואה לרמת האמון במוסדות הפרלמנטרים ובמוסדות המשפטיים. רמת האמון שנבחרה הציבור נמוכה במיוחד במדינות מזרח אירופה ומדינות אגן הים התיכון, לרבות ישראל, ומעט גבוהה יותר במדינות הסקנדינביות ומדינות מערב אירופה. עם זאת, טווח הציונים הממוצעים ביחס למידת האמון בפוליטיקאים

לוח 1: מידת האמון באו"ם

ממוצע	מדינה
6.8	נורווגיה
6.6	שבדיה
6.5	פינלנד
6.0	הונגריה
5.7	אירלנד
5.6	פולין
5.4	שוויץ
5.4	הולנד
5.3	צ'כיה
5.3	בריטניה
5.3	פורטוגל
4.9	סלובניה
4.7	ספרד
4.6	יוון
4.0	ישראל

תרשים 5: שביעות רצון ממערכת החינוך ומערכת הבריאות

ו- (ד) שביעות רצון נמוכה הן ממערכת החינוך והן ממערכת הבריאות (לוח 2).

מלוח 2 ניתן לראות כי במדינות הסקנדינביות, וכן בשווייץ והולנד, הביעו המרואיינים שביעות רצון גבוהה, הן במערכת החינוך והן במערכת הבריאות. מנגד, המדינות שבהן הביעו המרואיינים שביעות רצון נמוכה בשתי המערכות הן פורטוגל, יוון ופולין. בישראל וספרד קיימת שביעות רצון גבוהה ממערכת הבריאות אולם שביעות הרצון ממערכת החינוך הינה נמוכה. תמונה הפוכה נמצאה באנגליה ואירלנד, כמו גם בצ'כיה והונגריה וסלובניה.

שביעות רצון ממערכות החינוך והבריאות

בנוסף לבחינת האמון ביחס למוסדות המדינה, נבחנה מידת שביעות הרצון של התושבים ממערכות החינוך והבריאות. המרואיינים בכל המדינות נתבקשו לציין מה דעתם על מצב מערכת החינוך ומצב שירותי הבריאות כיום. גם התשובות לשאלות אלו דורגו על פני סולם הנע בין 0 ל-10 כאשר 10 מבטא 'מאד טוב' ו-0 מבטא 'מאד רע'. בתרשים 5 מוצגת התפלגות הציונים הממוצעים בשני תחומים אלו עבור 15 המדינות.

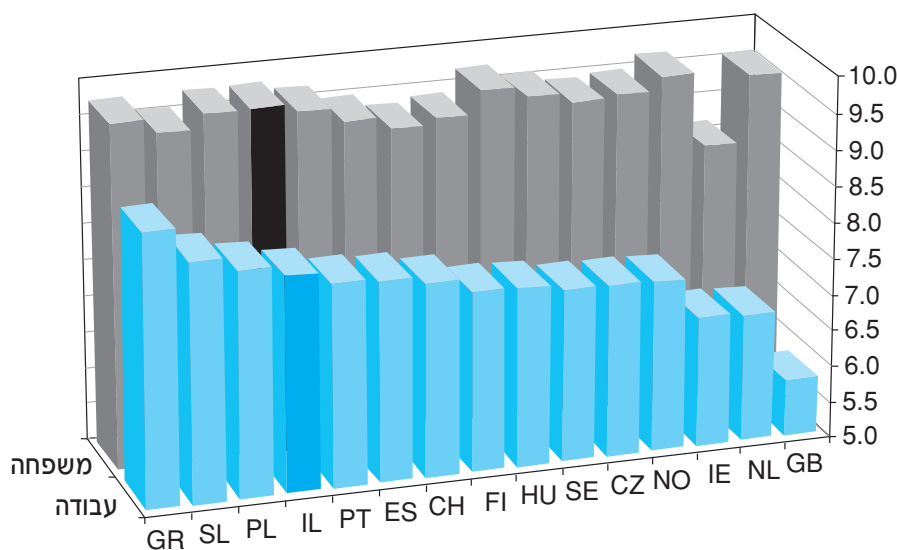
מתרשים 5 ניתן לראות כי קיימים הבדלים בין המדינות בתפיסת המרואיינים את מצב מערכת החינוך ומערכת הבריאות: טווח הציונים הממוצעים גדול (בין 3.9 ל-7.8 במערכת החינוך, ובין 3.4 ל-6.6 במערכת הבריאות). כלומר, יש מדינות בהן מערכות החינוך והבריאות זוכה להערכה גבוהה לעומת מדינות בהן המצב של מערכות אלה נתפס כלא טוב או אפילו גרוע. בנוסף לכך, ניתן לראות כי באופן כללי בכל המדינות, למעט ישראל וספרד, הציונים הממוצעים במערכת החינוך גבוהים יותר מאלו של מערכת הבריאות.

לבחינת מידת ההתאמה בין שביעות הרצון משתי המערכות, נעשתה הבחנה על פי רמת שביעות הרצון (רמה גבוהה או נמוכה על פי נקודת אמצע הסולם). הבחנה זו מאפשרת לאפיין את המדינות על פי ארבעה טיפוסים: (א) שביעות רצון גבוהה הן ממערכת החינוך והן ממערכת הבריאות, (ב) שביעות רצון גבוהה ממערכת החינוך ושביעות רצון נמוכה ממערכת הבריאות, (ג) שביעות רצון נמוכה ממערכת החינוך ושביעות רצון גבוהה ממערכת הבריאות

לוח 2: מצב מערכת החינוך ומערכת הבריאות - 4 טיפוסים אפשריים

מערכת הבריאות		מערכת החינוך
שביעות רצון נמוכה	שביעות רצון גבוהה	
(ב) אנגליה אירלנד צ'כיה הונגריה סלובניה	(א) שבדיה נורבגיה פינלנד שווייץ הולנד	שביעות רצון גבוהה
(ד) פורטוגל יוון פולין	(ג) ישראל ספרד	שביעות רצון נמוכה

תרשים 6 : חשיבות העבודה והמשפחה

למדינות אחרות. הבדלים בין המדינות ניכרים בחשיבות שמייחסים המשתתפים לעבודה: טווח הציונים הממוצעים גדול יותר (בין 5.8 ל-8.8) כלומר, יש מדינות בהן חשיבות העבודה רבה ביותר לעומת מדינות בהן העבודה אינה חשובה כל כך.

שלוש המדינות בהן חשיבות העבודה היא הגבוהה ביותר הן: יוון, סלובניה ופולין (מעל 8). ישראל ממוקמת רביעית (8.0). מנגד, המדינות בהן מייחסים חשיבות נמוכה יחסית לעבודה הן אנגליה (5.8) הולנד (6.8) ואירלנד (6.8). נראה כי דווקא במדינות בהן שעורי האבטלה גבוהים יותר וקיימת בעיית תעסוקה, החשיבות שמייחסים המרוואיינים לתחום העבודה הינה גבוהה יותר, ואילו במדינות בהן הבעיה התעסוקתית קטנה יותר, חשיבות העבודה נתפסת כנמוכה יותר.

שביעות רצון מהחיים באופן כללי

את הדו"ח הנוכחי נסיים בתאור הממצאים לגבי מידת שביעות רצון מהחיים באופן כללי במדינות השונות. המשתתפים בסקר נשאלו "אם לוקחים הכל בחשבון, באיזו מידה הנך שבע רצון בימים אלה מחייך באופן כללי?". בחינת רמת שביעות הרצון מהחיים באופן כללי נעשתה על פני סולם הנע בין 0 ל-10 כאשר 0 פירושו שהנחקר 'מאוד לא שבע רצון מחייו באופן כללי' ו-10 פירושו שהנחקר 'מאוד שבע רצון'. עבור כל אחת מהמדינות שהשתתפו במחקר חושב הציון הממוצע של רמת שביעות רצון הציבור מחייהם.

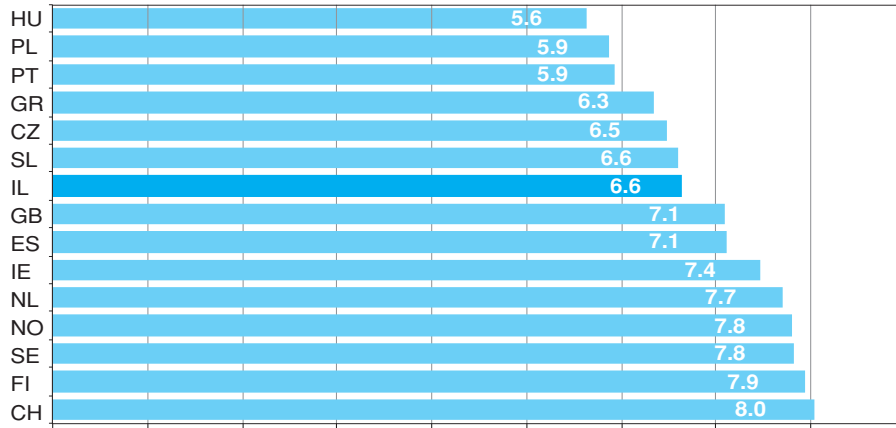
חשיבות העבודה והמשפחה

לחלק מהאנשים העבודה היא 'מרכז חייהם' בעוד שעבור אחרים העניין המרכזי בחייהם הינו מחוץ לחיי העבודה. ברוב המדינות המתועשות, כמו גם בישראל, אנו עדים לשינויים בכל הקשור לתחומי המשפחה והעבודה. מחד, המשפחה קטנה יותר, פחות ממוסדת ופחות יציבה, וניתן להצביע על החלשות הפונקציות החברתיות של המשפחה וירידה בכוחה ביחס למוסדות חברתיים אחרים. בד בבד אנו עדים לשינויים בתחום העבודה המצביעים אף הם על ירידה במרכזיותה: הסדרי העבודה משתנים, עובדים רבים חווים פחות בטחון בעבודה ורבים מתקשים למצוא עבודה במשך תקופה ארוכה. יחד עם זאת, שינויים אלו אינם אחידים בכל המדינות והחשיבות שאנשים מייחסים לעבודה ולמשפחה, מעוצבים בתוך הקונטקסט המוסדי ומושפעים מההקשר הייחודי של כל חברה.

משתתפי הסקר מכל המדינות נשאלו עד כמה חשובים דברים שונים בחייהם, כמו למשל: חברים, זמן פנוי, פוליטיקה, דת, וכן, עבודה ומשפחה. המרוואיינים נתבקשו לציין את מידת החשיבות על סולם בין 0 ל-10 כאשר 10 מבטא 'חשוב מאד' ו-0 מבטא 'כלל לא חשוב'. בכל מדינה חושב הציון הממוצע של החשיבות שמייחסים המרוואיינים למשפחה ולעבודה. דרוג המדינות על פי הציונים הממוצעים מוצג בתרשים 6.

כפי שניתן לראות מתרשים 6 בכל המדינות קיימת הסכמה לגבי חשיבות המשפחה, וההבדלים בין המדינות בנושא זה קטנים ביותר (טווח הציונים הממוצעים נע בין 8.6 ל-9.8). בהקשר זה בולטת הולנד בציון הממוצע הנמוך בהשוואה

תרשים 7: שביעות רצון מהחיים באופן כללי

מהתרשים, הציבור הישראלי שבע רצון מחייו ברמה בינונית ביחס למדינות האחרות (6.6) רמת שביעות רצון הנמוכה מזו שבמערב וצפון אירופה וגבוהה מזו שבמזרח אירופה ומדינות דרום אירופה. אולי יש לראות ציון זה כהפתעה לטובה, נוכח נסיבות החיים של הישראלים.

כפי העולה מתרשים 7, באופן כללי הציבור במדינות השונות הביע רמת שביעות רצון גבוהה יחסית. הממצאים מלמדים כי השוויצרים בעלי שביעות הרצון הגבוהה ביותר (8.0) ובדומה להם הציבור במדינות הסקנדינביות. לעומתם, הציבור ההונגרי התגלה כבעל שביעות הרצון הנמוכה ביותר (5.6). כפי הנראה

נספח מתודולוגי

קובץ הנתונים המאוחד כולל בשלב זה את 15 המדינות הבאות

שם המדינה	גודל המדגם	שיעור היענות	שם המדינה	גודל המדגם	שיעור היענות
אירלנד	2046	65%	אירלנד	2046	65%
בריטניה	2052	56%	בריטניה	2052	56%
הונגריה	1685	70%	הונגריה	1685	70%
הולנד	2364	68%	הולנד	2364	68%
יוון	2566	80%	יוון	2566	80%
ישראל	2499	71%	ישראל	2499	71%
נורבגיה	2036	65%	נורבגיה	2036	65%
סלובניה	1519	72%	סלובניה	1519	72%
ספרד	1729	53%	ספרד	1729	53%
פולין	2110	72%	פולין	2110	72%
פורטוגל	1511	71%	פורטוגל	1511	71%
פינלנד	2000	74%	פינלנד	2000	74%
צ'כיה	1360	*	צ'כיה	1360	*
שבדיה	1999	70%	שבדיה	1999	70%
שווייץ	2040	34%	שווייץ	2040	34%

* עדיין לא פורסם

מכון ב.י. ולוסיל כהן לחקר דעת קהל • The B.I. and Lucille Cohen Institute for Public Opinion Research

הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון גורדון
אוניברסיטת תל-אביב

קריית האוניברסיטה,
רמת אביב, תל-אביב 69978,
ת"ד 39040.
טלפון: 03-6408963
פקסימיליה: 03-6409215,
דואר אלקטרוני: bicohen@post.tau.ac.il
אתר המכון:

<http://spirit.tau.ac.il/socant/bicohen>

עורך: פרופ' נח לוינ'אפשטיין
עריכה גרפית: יעל כפיר, מיכל סמו, המשרד לעיצוב גרפי

מכון ב.י. ולוסיל כהן למחקרי דעת קהל הנו מכון אוניברסיטאי המשלב פיתוח אקדמי של תיאוריה ומתודולוגיה של סקרי דעת קהל עם ביצוע מחקרי דעת קהל בלתי תלויים ברמה המדעית הגבוהה ביותר.

מטרות המכון:

1. לשמש כמסגרת לביצוע מחקרים אקדמיים המבוססים על סקרי אוכלוסייה.
2. לפתח תכנית של סקרי עמדות תקופתיים בנושאים בעלי עניין ציבורי בחברה הישראלית.
3. ליצור מאגרי נתונים שיאפשרו לעקוב אחר מגמות לאורך זמן בדעת הקהל בישראל.
4. לערוך ניסויים במתודולוגיות של סקרים במטרה לפתח ולשפר את הטכניקות של מחקרי דעת קהל.